

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Projekt DP

Příloha č. 2 – Plán pozorování

Projekt diplomové práce

Jméno: Bc. Magdaléna Řepová

Osobní číslo: 15974499

Imatrikulační ročník: 2017

Vedoucí práce: PhDr. Michal Růžička, Ph.D.

Předběžný název práce: Metoda rodinných konferencí pohledem jejich aktérů

Úvod

Rodinné konference mají svůj původ v odkazu kultury a tradic Maorských obyvatel Nového Zélandu, kde byly také uzákoněny od roku 1989 jako postup řešení problémů týkajících se dětí. Postupně byl tento model převzat s drobnými úpravami do mnohých zemí včetně Austrálie, USA, Velké Británie, Nizozemí, Německa a řady dalších Evropských zemí (Jurtíková, 2013: 84).

Do českých podmínek byly Rodinné konference zavedeny mezi lety 2014 a 2015, kdy byl také odstartován pilotní projekt MPSV, ačkoliv již před tímto projektem bylo možno se v menší míře v ČR s metodou rodinných konferencí setkat (Pavlíková, Martínková, Ženíšková, 2015: 8-9).

Rodinné konference

Rodinné konference jsou inovativním způsobem rozhodování o dětech a dospívajících. Vychází z principu ponechání odpovědnosti za složitou situaci na rodině a zapojení rodinných příslušníků a samotných dětí do rozhodování. Staví na zplnomocňování a aktivizování širší než nukleární rodiny tak, aby si uměla v první fázi rozhodování pomoci sama. Cílem je pak zvrátit běžné mocenské struktury rozhodování o životních podmínkách dítěte za využití vnitřních zdrojů, které existují v okolí každé rodiny. Staví na základním právu jedince na nezávislost a s ní spojenou zodpovědnost za rozhodování (Morris, Connolly, 2012: 42-50).

Morris a Connolly ve své review shrnují základní principy a okolnosti, které musí být dodrženy, abychom si mohli být jisti, že byla uskutečněna rodinná konference. Reagují tak na určitou roztržičnost v názvosloví a různorodost pojetí na základě zaměření rodinných konferencí, které v souvislosti s českým prostředím ve svém článku přehledně shrnuje Michaela Jurtíková (Jurtíková, 2013: 84-86).

Podle Morris a Connolly (Morris, Connolly, 2012: 42-43) můžeme konstatovat, že došlo k rodinné konferenci, za předpokladu dodržení následujících principů:

1. Rodina využívá služby koordinátora, který je zcela nezávislý na případovém řízení klienta a pomáhá k uskutečnění a usnadnění setkání. **2. Rodina má během schůzky soukromý čas rodiny**, kde může plánovat a rozhodovat o péči a bezpečnosti dítěte sama bez vlivu odborníků. **3. Existuje závazek respektovat rodinný plán**, pokud dítě není vystaveno riziku újmy.

Metodika Rodinných konferencí, která byla vypracována Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR pak nabízí podrobný přehled o procesu rodinné konference a jejích aktérech a vychází přitom nejen ze zahraničních zdrojů, především z nizozemského modelu Eigen Kracht, ale také z vlastní zkušenosti pilotního projektu zavádění rodinných konferencí do ČR (Pavlíková, Martínková, Ženíšková, 2015).

Evaluační analýza pilotního projektu ministerstva (Jirásek, Ženíšková, Pavlíková, 2015) spolu s výzkumnou částí diplomových prací Šárky Martinovské (2015) a Jany Kratochvílové (2016) jsou jedinými dostupnými výzkumy, které v českém prostředí metodu rodinných konferencí reflektují. Výsledky mého výzkumu tak mohou přinést zajímavý vhled na profesní přístup a postoje sociálních pracovníků, kteří se tuto inovativní metodu rozhodli využít (tzv. *zadavatelů* rodinných konferencí) a zároveň může sloužit Centru rodinných konferencí jako zdroj užitečných informací nejen o postoji zadavatelů, ale i zprostředkovat pohled dalších aktérů rodinné konference. Ve výzkumu se budu zabývat také výslednými plány a jejich plněním.

Pozicionalita

Mým předpokladem je, že rodinné konference mohou často nabídnout způsob řešení složité rodinné situace, který by při využití standardních postupů nepřišel v úvahu sociálního pracovníka nebo i celé skupiny odborníků, které se rodinou zabývají. Velký přínos rodinných konferencí pak spatřuji právě v ponechání rozhodnutí složité situace dítěte na rodině a jeho blízkých, a také v tom, že rodina v takové situaci dokáže přijít se způsobem řešení, který by často bez zapojení tolika účastníků nebyl možný.

Podle mého názoru jsou rodinné konference důležitým nástrojem práce s rodinou právě proto, že staví na základním právu člověka rozhodovat se sám o sobě. Přínos rodinných konferencí tedy nespátřuji „pouze“ v úspěšném zavedení plánu a následovně dlouhodobé realizaci, ale v ponechání práva rodině a mladému člověku na rozhodnutí o sobě samém.

Tento přístup má pak několik rovin, a to nejen ve vztahu rodina a její participace versus stát a jeho rozhodnutí, ale také na úrovni dítě nebo mladý člověk versus jeho hlas v rodinné diskusi (Holland, O'Neill, 2006: 91).

Proto omezit přínos rodinných konferencí na výsledný plán a jeho efektivitu po zavedení, finanční výhodnost nebo vůbec jeho celkovou „úspěšnost“ by bylo z mého pohledu chybou.

Ačkoliv se v praktické části výzkumu budu věnovat také těmto aspektům využití rodinných konferencí a zjišťování, zda tato metoda může přinést některé z výše uvedených potencionálních výhod ve srovnání s jinými, tradičními způsoby řešení, v žádném případě nechci limitovat přínos této metody na její efektivnost, úspornost nebo na fakt, že přináší dlouhodobé výsledky.

Cíle projektu

Ve svém projektu budu zkoumat rodinné konference, které byly do této doby zorganizovány Centrem rodinných konferencí Lata za účelem zjištění:

1. Jakým způsobem nejčastěji rodiny a příbuzní, kteří jsou do konference zapojeni, při těchto setkáních plánují řešení složitých rodinných situací.

2. Jak se tyto způsoby řešení mohou lišit od jiných, běžnějších řešení podobných situací bez použití tohoto nástroje práce s rodinou.

3. Jak rodinnou konferenci hodnotí její účastníci?

Například jaké je složení účastníků rodinných konferencí a kdo se do tvoření plánů aktivně zapojuje. Budu také zjišťovat, v čem se rodinná konference liší od jiných, tradičnějších metod řešení takové situace, respektive jaké jsou jejich výsledky a zda jsou srovnatelné, zda docházejí k podobným závěrům nebo zda se opravdu zapojením širokého příbuzenstva do rozhodování a ponecháním tohoto rozhodnutí zcela na rodině často dojde k unikátnímu způsobu řešení.

Předpokládám, že někteří aktéři, jako např. zadavatel a administrátor budou mít již zkušenost s jinými metodami, a proto budou moci způsoby řešení srovnat. Také někteří členové rodiny budou mít pravděpodobně předešlou zkušenost např. s individuálním plánem ochrany dítěte.

Výzkum bude sledovat také případné výhody a nevýhody plynoucí z použití této metody.

Výzkumné otázky:

- 1. Jaké způsoby řešení složitých rodinných situací volí rodiny při rodinných konferencích?*
- 2. Jaká jsou specifika těchto řešení, ve srovnání s běžnějšími způsoby řešení takových situací?*

Metodologie

Pro svůj výzkum jsem zvolila kombinaci několika výzkumných metod. Rozhodla jsem se tak na základě informací shromážděných v přípravné fázi výzkumu, kromě doporučení vedoucího mé práce mi byl oporou také text trojice nizozemských autorů (De Jong, Schout, Abma, 2015), kteří se ve svém kritickém komentáři věnují tématu, jakých výzkumných metod u rodinných konferencí použít.

Metodou **přímého pozorování** rodinné konference a následnými rozhovory s účastníky (koordinátorem, administrátorem, zástupcem rodinných příslušníků a zadavatelem) bych ráda dostala komplexní představu o tom, jak rodinná konference probíhá a jaká je v ní role jejich účastníků. Ráda bych se takto účastnila alespoň dvou rodinných konferencí, abych měla jasnější představu o jejím průběhu a zároveň možnost srovnání.

Dále budu provádět **rozhovory** s aktéry jedné z těchto konferencí a se zadavatelem již proběhlých rodinných konferencí pro zjištění informací o tom, jaké možné typy řešení složitých rodinných situací z rodinných konferencí vychází a zda se shodují s tím, jak se obdobné situace řeší bez využití rodinné konference.

Pokusím se také zjistit jaký je jejich postoj k rodinným konferencím a k výsledným plánům. Nakonec bych ráda provedla **kvalitativní analýzu primárních dokumentů**, které na rodinných konferencích vznikaly. Především obsah „plánů rodiny“, které rodina vytváří, mi poslouží jako dobrý

zdroj informací o variantách a způsobech, které rodina volí pro řešení obtížné situace, ve které se dítě nachází, a to sama a bez přítomnosti a zásahu odborníků.

Tyto plány budou také zdrojem informací o tom, kdo se nejčastěji z účastníků konference do jejich tvoření zapojuje.

Informace, které budu svým výzkumem zjišťovat mohou být pro organizaci cenné pro následné srovnání této metody s jinými možnými metodami řešení obdobných situací a zjištění, zda zadavatelé považují rodinnou konferenci za úspěšnou či nikoliv.

Pozorování

Ráda bych byla přítomna na alespoň dvou rodinných konferencích a metodou nezúčastněného pozorování si udělala lepší představu o tom, jakým způsobem rodinná konference probíhá. Taková přímá zkušenost bude důležitá i pro následné tvoření otázek do rozhovorů, pro přiblížení jazyka a způsobu, jakým spolu účastníci komunikují.

V průběhu rodinné konference pravděpodobně nebudu moci být přítomna u tvorby rodinného plánu v takzvaném „čase rodiny“. Jde o důležitý moment, kde by přítomnost pozorovatele mohla narušit celý proces rodinné konference. K doplnění informací o dění v tomto „čase rodiny“ poslouží následné rozhovory.

Individuální rozhovory

Individuální polostrukturované rozhovory, budou probíhat v blízké době po uskutečnění rodinné konference. Budu provádět rozhovory s aktéry, kteří se účastnili nebo byli jinak zainteresovaní do rodinné konference, na které jsem prováděla pozorování. Bude se jednat o jednoho nebo více reprezentantů samotné rodiny, koordinátora, administrátora, zadavatele (většinou se jedná o pracovníka OSPOD), případně povedu rozhovor i s odborníkem-konzultantem. Počet aktérů je těžké určit před konáním rodinné konference, mohlo by se ale jednat o počet 5- ti až cca 15- ti rozhovorů (v případě, že bych prováděla rozhovor s větším počtem rodinných účastníků).

Dále budu provádět individuální polostrukturované rozhovory se zadavatelem rodinných konferencí. Ráda bych provedla 6-10 rozhovorů. Aktéry kontaktuji na základě domluvy s Centrem rodinných konferencí, buď telefonicky nebo emailem. Stejně tak kontaktuji zadavatele rodinných konferencí. Oslovím všechny zadavatele rodinných konferencí, kteří doposud spolupracovali s Centrem rodinných konferencí.

Rozhovory budu provádět v nerušeném neutrálním prostředí na základě společné domluvy a tak, aby vyhovovalo dotazovanému. Bude se jednat o cca hodinové rozhovory s předem připravenými okruhy otázek.

Kvalitativní analýza primárních dokumentů

Písemné dokumenty z rodinných konferencí budu mít k dispozici na základě domluvy s Centrem rodinných konferencí. Bude se jednat především o „plány rodiny“. Analýzou dokumentů bych ráda doplnila poznatky z pozorování a rozhovorů.

Omezení výzkumu

Problematickým momentem procesu výzkumu by mohlo být oslovování účastníků. Pro zvýšení pravděpodobnosti jejich zájmu o poskytnutí rozhovoru a z důvodu ochrany citlivých údajů bude oslovování probíhat prostřednictvím vedoucí Centra rodinných konferencí, případně na základě svolení bude předán kontakt a budu oslovovat účastníky telefonicky či emailem samostatně.

Ačkoliv budeme oslovovat všechny dosavadní zadavatele, vzorek bude omezený 1. na ty zadavatele, kteří spolupracují s Centrem rodinných konferencí a 2. na ty zadavatele, kteří mají zájem na setkání, tudíž se již předpokládá jejich pozitivní postoj vůči metodě.

Dalším omezením je zkoumaný vzorek. Ráda bych se účastnila dvou konferencí pro alespoň minimální možnost srovnání a pro získání určité zkušenosti s metodou pozorování, rozhovory ale budu provádět pouze s účastníky jedné z konferencí. Tento postup jsem zvolila především na základě mých omezených časových a kapacitních možností.

Kvalitativní výzkumné metody uplatněné na takto limitovaném počtu konferencí jen stěží mohou měřit efektivitu metody, mohou však lépe než na důkazech založená praxe (tzv. evidence based practice) provést dynamickým procesem rodinné konference a nabídnout komplexnější vhled na sociální realitu a souvislosti. Tímto způsobem lze také lépe sledovat pohled různých účastníků procesu (De Jong, Schout, Abma, 2015: 1625).

Rozhovory se zadavateli rodinných konferencí by bylo také jistě zajímavé doplnit o kontrolní skupinu pracovníků OSPOD, kteří s rodinnými konferencemi nemají zkušenosti nebo jich nevyužívají, tento postup by však byl opět nad rámec mých možností.

Další možné překážky, na které narazím v procesu výzkumu, budu průběžně konzultovat s vedoucí Centra rodinných konferencí a s vedoucím mé diplomové práce.

Časový harmonogram

Náplň práce	Období
Podrobná příprava výzkumu – desk research/ rozhovory	listopad 2018-leden 2019
Kvalitativní analýza dokumentů (plány rodiny)	leden 2019
Účast na rodinné konferenci-pozorování, reflexivní deník + přepis	únor 2019
Rozhovory s aktéry ¹ rodinné konference	únor 2019
Přepis rozhovorů s aktéry	březen 2019
Vedení rozhovorů – se zadavateli rodinných konferencí ²	leden + únor 2019
Přepis rozhovorů se zadavateli – selektivní naslechová analýza dat z rozhovorů + kódování	březen-červen 2019
Vyhodnocení dat a zpracování výsledné zprávy	červenec-srpen 2019

¹ aktéři jsou zainteresované osoby, tedy mimo samotné účastníky také zadavatel, koordinátor, administrátor; počet aktérů je těžké určit před konáním rodinné konference

² cca 5-10 rozhovorů

Předběžný seznam literatury

Barn, Ravinder, Chaitali Das. 2016. „Family Group Conferences and Cultural Competence in Social Work“. *British Journal of Social Work* 46 (22): 942–959.

Barochová, Eliška, Roman Baláž. 2011. „Na důkazech založená praxe“. *Sociální Práce Časopis pro teorii, praxi a vzdělávání v sociální práci* (1): 3.

Bechyňová, Věra. 2012. *Případové konference: praktický průvodce pro práci s ohroženou rodinou*. Praha: Portál.

Bechyňová, Věra, Marta Konvičková. 2008. *Sanace rodiny, Sociální práce s dysfunkčními rodinami*. Praha: Portál.

Clarijs, Rene, Thijs Malmberg. 2013. *The quiet revolution: Aggrandising people power by Family Group Conferences*. Amsterdam: SWP.

De Jong, Gideon, Gert Schout, Tineke Abma. 2015. „Examining the Effects of Family Group Conferencing with Randomised Controlled Trials: The Golden Standard?“. *British Journal of Social Work* 45 (8): 1623–1629.

Disman, Miroslav. 2002. *Jak se vyrábí sociologická znalost. Příručka pro uživatele*. Praha: Karolinum.

Holland, Sally, Sean O'Neill. 2006. „We had to be there to make sure it was what we wanted. Enabling children's participation in family decision-making through the family group conference“. *Childhood*: 91-111.

Jirásek, Aleš, Jana Ženíšková, Gabriela Pavlíková. 2015. *Evaluační analýza pilotního projektu rodinných konferencí*. Praha: MPSV ČR.

Jurtíková, Michaela. 2013. „Rodinné skupinové konference“. *Sociální Práce Časopis pro teorii, praxi a vzdělávání v sociální práci* (1): 83-91.

Kratochvílová, Jana. 2016. *Rodinné konference jako nástroj podporující funkci rodiny*. Nepublikovaná disertační práce. Praha: FFUK.

Lovasová, Lenka. 2006. *Rodinné zdraví*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí.

Martinovská, Šárka. 2015. RODINNÉ KONFERENCE v kontextu ČR. Nepublikovaná disertační práce. Praha: PVŠPS.

Martínková, Kateřina, Gabriela Pavlíková, Jana Ženíšková. 2015. *Pravidla a postup přípravy odborných pracovníků OSPOD v oblasti rodinných konferencí*. Praha: MPSV ČR.

McKeown, Kieran. 2000. *A guide to what works in family support services for vulnerable families*. Dublin: s.n.

Mišovič, Ján. 2011. „O kombinaci sociologických výzkumných metod orientovaných na poznávání sociální práce“. *Sociální Práce Časopis pro teorii, praxi a vzdělávání v sociální práci* (1): 35-40.

Morris, Kate, Marie Connolly. 2012. „Family Decision Making in Child Welfare: Challenges in Developing a Knowledge Base for Practice“. *Child Abuse Review* (21): 41–52.

Pavlíková, Gabriela, Kateřina Martínková, Jana Ženíšková. 2015. *Metodika Rodinných konferencí*. Praha: MPSV ČR.

Sundell, Knut, Bo Vinnerljung, Murray Ryburn. 2001. „Social workers' attitudes towards family group conferences in Sweden and the UK“. *Child and Family Social Work* (6): 327–336.

Szotáková, Markéta. 2014. „Case management: aktivní zapojení klienta i pracovníka do spolupráce“. *Sociální Práce Časopis pro teorii, praxi a vzdělávání v sociální práci* (3): 61-80.

Švaříček, Roman, Klára Šedřová a kol. 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál.

Zákony

Zákon č. 359/1999 Sb, o sociálně-právní ochraně dětí.

Plán pozorování

Výzkumné otázky

1. *Jaké způsoby řešení složitých rodinných situací volí rodiny při rodinných konferencích?*
2. *Jaká jsou specifika těchto řešení, ve srovnání s běžnějšími způsoby řešení takových situací?*

Cíle výzkumu

1. *Jakým způsobem nejčastěji rodiny a příbuzní, kteří jsou do konference zapojeni, při těchto setkáních plánují řešení složitých rodinných situací.*
2. *Jak se tyto způsoby řešení mohou lišit od jiných, běžnějších řešení podobných situací bez použití tohoto nástroje práce s rodinnou.*
3. *Jak rodinnou konferenci hodnotí její účastníci?*

Témata pozorování

Jaké je složení účastníků rodinných konferencí a kdo se do tvoření plánů aktivně zapojuje?

komunikace – způsob komunikace mezi účastníky-konstruktivní/ agresivní/ tolerance vůči ostatním návrhům / tolerance vůči zapojení do návrhu „nerodinných“ příslušníků; **průběh plánování** – zacílené/ bez cíle – je zapotřebí koordinátora/ konfliktní/ nekonfliktní; jednotliví členové a jak se zapojují – aktivní / méně aktivní/ chtějí participovat / nechtějí zasahovat do plánu/ zastávají svou roli/ sami za sebe/ ve skupinách; kdo se zapojuje do tvorby plánu (budu u toho?); kdo se vyjadřuje otevřeně / kdo se nevyjadřuje; **konflikty** – vznikají a mezi kým / z čeho vychází (souvisí s plánem či ne?); řešení, způsoby řešení –motivace (vnitřní/ vnější); vliv na tvorbu plánu

Pozorovací záznamový arch

Představení se účastníkům-co tam dělám a proč, zeptat se na následné rozhovory a naplánování termínů (po skončení).

Předem zjistit, kolik bude účastníků a jaký bude program, kde se bude odehrávat a čeho všeho se budu moci zúčastnit.

Vytvoření několika archů (úvod / 1. část / 2. část / 3. tvorba plánu...), vždy s otázkami a tématy pozorování pro připomenutí a s odděleným prostorem pro každého účastníka zvlášť, čas začátku a konce.

Objevení nového tématu

Popsat, pokud se tak stane.